

ΣΤΑΥΡΟΥΛΑ Π. ΑΛΠΙΤΣΗ
ΚΑΤΑΝΟΩ ΚΕΙΜΕΝΑ & ΕΚΘΕΤΩ ΤΙΣ ΑΠΟΨΕΙΣ ΜΟΥ
ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ ΚΑΙ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ
Γ' ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ
ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΕΣ ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

Σύμβολα

☑ Άσκηση κλειστού τύπου

🗑 Άσκηση ανοιχτού τύπου

📦 Άσκηση τράπεζας θεμάτων

👉 Σημαντική σημείωση

→ Βλέπε απάντηση στο βιβλίο: Σ. Π. Αλπίτση, *Περνώντας από τη θεωρία στην πράξη*
– *Νεοελληνική Γλώσσα & Λογοτεχνία Γ' Γενικού Λυκείου*, εκδόσεις αξία

Α΄ ΘΕΜΑΤΙΚΟΣ ΚΥΚΛΟΣ
- ΆΝΘΡΩΠΟΣ -

1ο ΚΡΙΤΗΡΙΟ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ

Α.3. Η Παιδεία & η Εκπαίδευση του ανθρώπου

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΘΕΜΑΤΩΝ: σελ. 96-100

ΘΕΜΑ Α: σελ. 96

Επιλεγμένα αποσπάσματα σχετικά με το θέμα όπου εστιάζει η περίληψη:

- Το σχολείο, με τη γενικότερη έννοια της παιδείας, είναι ένα σύστημα που αντανακλά το πολιτιστικό επίπεδο ενός τόπου.
- Αποτελεί έναν από τους πιο σημαντικούς θεσμούς κοινωνικοποίησης.
- Όλα τα «πολιτισμένα» έθνη αναγνωρίζουν την ανάγκη στήριξης και ενίσχυσης του σχολείου.
- Η καλλιέργεια του νου θεωρείται σήμερα απαραίτητη
- Όμως ο σημερινός πολιτισμός διέρχεται μια κρίση αξιών κι η κρίση αυτή είναι αυτονόητο ότι περνά και στο σχολείο.
- Το σημερινό σχολείο δυστυχώς συμβάλλει στην εκμάθηση, όχι όμως στη μάθηση. Ελάχιστα καλλιεργείται η κριτική σκέψη, η ευαισθησία και η φαντασία του μαθητή.
- Αυτό έχει ως αποτέλεσμα να μετατρέπεται ο μαθητής σε άβουλο ον
- Το σημερινό σχολείο δεν αρέσει στους μαθητές. Οι γονείς δεν το εμπιστεύονται και οι καθηγητές δεν εμπνέονται απ' αυτό.
- Αποτελεί ένα απαρχαιωμένο σχολείο

 Χρειάζεται προσεκτική μελέτη και των δύο παραγράφων, ώστε να γίνει πλήρως κατανοητό το θέμα τους, προκειμένου ο μαθητής/η μαθήτρια να συλλάβει/συντάξει μία φράση που θα χρησιμεύσει ως θεματική περίοδος της περίληψης.

 Στο απόσπασμα ο συγγραφέας εκθέτει τις διαπιστώσεις του για το σύγχρονο σχολείο. Αρχικά, υπογραμμίζει ότι η εκπαίδευση, ως θεσμός, αντικατοπτρίζει την πολιτισμική στάθμη ενός τόπου και συμβάλλει στην κοινωνικοποίηση, εξού και ενισχύεται από τα προοδευμένα έθνη. Μολαταύτα, αν και η πνευματική καλλιέργεια σήμερα θεωρείται αναγκαίο εφόδιο, το σχολείο συμπαρασύρεται από τη γενικότερη πολιτισμική κρίση, με αποτέλεσμα να διαμορφώνει άβουλα άτομα. Συνεπώς, αυτό το παρωχημένο σχολείο απαξιώνεται από όλους.

(68 λέξεις)

ΘΕΜΑ Β

Ερώτημα 1^ο : σελ. 99

Τα δύο κείμενα συνομιλούν μεταξύ τους, καθώς βρίσκονται σε σχέση αλληλοσυμπλήρωσης. Ειδικότερα, και στα δύο επισημαίνονται οι προβληματισμοί των συγγραφέων για την αναποτελεσματικότητα του σύγχρονου σχολείου, που στερεί από τους νέους τη δυνατότητα να οξύνουν την κριτική τους σκέψη και να εμπεδώσουν ουσιαστικά τις γνώσεις (στο Κείμενο 1 αναφέρεται: «Το σημερινό σχολείο δυστυχώς συμβάλλει στην εκμάθηση, όχι όμως στη μάθηση. Ελάχιστα καλλιεργείται η κριτική σκέψη», στο Κείμενο 2 αναφέρεται: «Όταν η κριτική είναι ανύπαρκτη ή απαγορευμένη [...] Πουθενά δεν οδηγούμαστε έτσι.»). Επίσης, στα δύο κείμενα επισημαίνεται ο αρνητικός αντίκτυπος της εκπαιδευτικής κρίσης στη διαμόρφωση της προσωπικότητας του νέου («Αυτό έχει ως αποτέλεσμα να μετατρέπεται ο μαθητής σε άβουλο ον» // «Ανεύθυνες και ανεξέλεγκτες είναι στην ουσία οι πληροφορίες αν ο μαθητής τις έχει δεχτεί μέσα σε καλούπια ασύνδετα μεταξύ τους»). Συμπερασματικά, οι συγγραφείς των δύο κειμένων μοιράζονται κοινούς προβληματισμούς αναφορικά με την αρνητική κατάσταση της σημερινής ελληνικής εκπαίδευσης.

(80 λέξεις)

Ερώτημα 2^ο : σελ. 99

 Στο κείμενο 1 ρήματα που δηλώνουν:

- ✓ πρόθεση-σκοπό είναι: 1^η παρ. «Σκοπός του σχολείου είναι να προάγει τον πολιτισμό». **Το χωρίο μετατρέπεται ώστε να δηλώνει ευχή:** «Μακάρι σκοπός του σχολείου να γίνει η προαγωγή του πολιτισμού!»
- ✓ βεβαιότητα είναι: 1^η παρ: «Η καλλιέργεια του νου θεωρείται σήμερα τόσο απαραίτητη, όσο και η τροφή για το σώμα». **Το χωρίο μετατρέπεται ώστε να δηλώνει ευχή:** «Εύχομαι η καλλιέργεια του νου να θεωρείται στο άμεσο μέλλον τόσο απαραίτητη, όσο και η τροφή για το σώμα!»
- ✓ χρέος είναι: 3^η παρ: «Το σχολείο πρέπει να αναπτύσσει την κριτική σκέψη και τον κοινωνικό προβληματισμό». **Το χωρίο μετατρέπεται ώστε να δηλώνει επιθυμία:** «Επιθυμώ/Όλοι θέλουμε το σχολείο να αναπτύσσει την κριτική σκέψη και τον κοινωνικό προβληματισμό».

 Οι μαθητές/μαθήτριες μπορούν να επιλέξουν ελεύθερα πώς θα μετατρέψουν το αρχικό χωρίο, αρκεί η μετατροπή να γίνει σωστά. Θα ήταν καλό να μπορούν να αιτιολογήσουν στον/στην εκπαιδευτικό τους γιατί επέλεξαν να μετατρέψουν το χωρίο με τον συγκεκριμένο τρόπο.

Ερώτημα 3^ο : σελ. 99

α.

 Γλωσσικές επιλογές με τις οποίες ο συγγραφέας του Κειμένου 2 προσπαθεί να προβληματίσει είναι: (δύο αρκούν) → προώθηση στόχου:

Λέξεις με αρνητική σημασία που αποτελούν το αποδοκιμαστικό σχόλιο του συγγραφέα για την κατάσταση της ελληνικής εκπαίδευσης: «Δυστυχώς, οι

απαντήσεις σε όλα τα παραπάνω ερωτήματα δεν είναι καθόλου ενθαρρυντικές». → έμφαση στο νόημα, ελκύει το ενδιαφέρον του δέκτη και τον προβληματίζει.

Βεβαιωτική διατύπωση: «Όταν η κριτική είναι ανύπαρκτη ή απαγορευμένη κι ο μαθητής βρίσκεται αντιμέτωπος μ' ένα δογματικό βιβλίο απ' τη μια κι έναν δογματικό δάσκαλο απ' την άλλη, είναι αδύνατον να προκύψουν καινούργιες γνώσεις». → λόγος που επισημαίνει τη σοβαρότητα της κατάστασης και γίνεται πειστικός

Δεοντολογική διατύπωση: «Άλλωστε, δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι και οι διδάσκοντες και οι διδασκόμενοι μπαίνουν στην τάξη για να βρουν τη γνώση». → αφύπνιση, εγρήγορση, ευαισθητοποίηση δέκτη

Ειρωνικός τόνος με:

✓ **ευθέα ρητορικά ερωτήματα:** «Τι κι αν φορτωνόμαστε με λέξεις και ημερομηνίες; Τι κι αν συσσωρεύονται στον νου φραστικές διατυπώσεις;» → έμφαση στον λόγο που εγείρει το ενδιαφέρον του δέκτη και τον προβληματίζει για το αδιέξοδο της κατάστασης

✓ **κακόχη προφορική φράση:** «Είναι δώσε και πάρε».

α' πληθυντικό πρόσωπο: «Στη χώρα μας έχουμε ανάγκη από εμπρόθετη, καλά οργανωμένη και πραγματικά δημοκρατική εκπαίδευση». → συλλογικότητα, συνυπευθυνότητα

ποιητική λειτουργία της γλώσσας: «Ανεύθυνες και ανεξέλεγκτες είναι στην ουσία οι πληροφορίες αν ο μαθητής τις έχει δεχτεί μέσα σε καλούπια ασύνδετα μεταξύ τους». → λόγος ζωηρός, παραστατικός, έμφαση στο νόημα, καθώς η λέξη «καλούπια» παραπέμπει στην τυποποίηση της διδασκαλίας και στη μηχανιστική μάθηση που επικρατεί στο ελληνικό σχολείο.

Βραχυπερίοδος λόγος: «Πουθενά δεν οδηγούμαστε έτσι». → λόγος ζωηρός, παραστατικός, έμφαση στην απαισιόδοξη θέση του συγγραφέα που προβληματίζει τους αναγνώστες/τις αναγνώστριες.

β. σελ. 100

👉 Οι δύο πρώτες παράγραφοι συνδέονται νοηματικά με σχέση σύγκρισης-αντίθεσης ανάμεσα στο σχολείο που έχει συσταθεί για να προσφέρει παιδεία και, ειδικότερα, πνευματική καλλιέργεια («Αποτελεί έναν από τους πιο σημαντικούς θεσμούς κοινωνικοποίησης... Σκοπός του σχολείου είναι να προάγει τον πολιτισμό, καθώς αποτελεί το σπουδαιότερο και αποτελεσματικότερο μέσο για την κατανόηση και τη μετάδοσή του») και στο αναποτελεσματικό σημερινό ελληνικό σχολείο και στον αρνητικό του αντίκτυπο («Το σημερινό σχολείο δυστυχώς συμβάλλει στην εκμάθηση, όχι όμως στη μάθηση. Ελάχιστα καλλιεργείται η κριτική σκέψη, η ευαισθησία και η φαντασία του μαθητή. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα να μετατρέπεται ο μαθητής σε άβουλο ον. Δημιουργούνται, έτσι, άτομα με γνώση, χωρίς όμως γνώμη...»). Ο συγγραφέας επέλεξε να αναπτύξει αντιθετικά τις δύο αυτές παραγράφους, **προκειμένου να αποδείξει** την αναποτελεσματικότητα του ελληνικού σχολείου **και να προβληματίσει** παράλληλα τον δέκτη για την κατάσταση αυτή, **ώστε να συνειδητοποιήσει** την ανάγκη εκπαιδευτικής ανανέωσης.

ΘΕΜΑ Γ : σελ. 100

✍ Κατά τη γνώμη μου ο λόγος που ο Αλμπέρ Καμύ αποφάσισε τη δεδομένη στιγμή να στείλει την παρούσα επιστολή του κειμένου 3 στον αγαπημένο του δάσκαλο είναι επειδή αισθάνεται βαθιά ευγνώμων απέναντί του. Αρχικά, σε **α' ενικό ρηματικό πρόσωπο** του εξομολογείται ότι τον σκέφτηκε μόλις έμαθε ότι τιμήθηκε με το βραβείο Νόμπελ: «όταν άκουσα τα νέα, η πρώτη μου σκέψη, μετά τη μητέρα μου, ήσαστε εσείς». Στη συνέχεια της επιστολής του, ερμηνεύει αυτή του τη στάση μέσω της **αναδρομικής αφήγησης** «Χωρίς εσάς, χωρίς το στοργικό χέρι που στοργικά απλώσατε στο μικρό φτωχό παιδί που ήμουν, χωρίς τη διδασκαλία και το παράδειγμά σας, τίποτα από όλα αυτά δεν θα είχε συμβεί». Με άλλα λόγια, ο αφηγητής παραδέχεται συγκινημένος ότι δίχως την ενίσχυση και αναγνώριση του δασκάλου του δε θα είχε λάβει αυτήν την τιμή, ίσως γιατί ήταν «φτωχός» και απαξιωμένος όταν τον πρωτογνώρισε και εκείνος τον βοήθησε να αισθανθεί σημαντικός και να δημιουργήσει όσα δημιούργησε. Τέλος, η **αντίθεση** «Δεν δίνω πολλή σημασία σε τέτοιου είδους τιμές. Αλλά τουλάχιστον μου δίνει την ευκαιρία να σας πω τι ήσασταν και τι εξακολουθείτε να είστε για εμένα...» φανερώνει την ένταση της αγάπης και της αφοσίωσης που αισθανόταν ο Αλμπέρ Καμύ απέναντι στον Monsieur Germain, ώστε αντιμετωπίζει τη βράβευσή του ως μία αφορμή να του εκφράσει αυτά του τα συναισθήματα.

Προσωπικά, διαβάζοντας την παρούσα επιστολή, βίωσα τη συγκίνηση του συγγραφέα, απέναντι στον δάσκαλο που καθόρισε τη ζωή του. Αυτός, πιστεύω, είναι και ο λόγος που συνέταξε την επιστολή, γιατί ήθελε να τον ευχαριστήσει που «τον αγκάλιασε», γεγονός που με κάνει να τον θαυμάζω και να τον σέβομαι κι εγώ σαν να τον γνωρίζω.

(198 λέξεις)

→ **Εντόπισε τους παραπάνω κειμενικούς δείκτες στο βιβλίο: Σ. Π. Αλπίτση, Περνώντας από τη θεωρία στην πράξη – Νεοελληνική Γλώσσα & Λογοτεχνία Γ' Γενικού Λυκείου, εκδόσεις αξία**

→ **α' ενικό ρηματικό πρόσωπο:** σελ. 236-237

→ **αναδρομικής αφήγησης:** σελ. 450

→ **αντίθεση:** σελ. 260-261

ΘΕΜΑ Δ : σελ. 100

Επιστολή του/της προέδρου του Δεκαπενταμελούς Συμβουλίου του σχολείου προς το συμβούλιο των καθηγητών του σχολείου (Κείμενο επιχειρηματολογίας):

- **Εξωτερικά χαρακτηριστικά:** πάνω δεξιά αναγραφή τόπου και ημερομηνίας, προσφώνηση, επιφώνηση.
- **Εσωτερικές αναφορές:**
  - ✓ αφορμή: Το σχολείο σας το τελευταίο διάστημα συμμετείχε σε ένα πανελλαδικό κίνημα διαμαρτυρίας για τα προβλήματα της σύγχρονης εκπαίδευσης.
  - ✓ επίλογος με αίτημα προς τον αποδέκτη
- Λογική απόδειξη του θέματος με ορθά επιχειρήματα (έγκυρα και αληθή) και τεκμήρια όπως παραδείγματα από τη σχολική ζωή.
- Αυστηρή οργάνωση.

- Κυριολεκτική γλώσσα και άλλες γλωσσικές επιλογές της επιχειρηματολογίας που θα χρησιμοποιήσουμε εδώ: αποφαντικές προτάσεις με ρήματα σε έγκλιση οριστική που δηλώνουν βεβαιότητα, προτάσεις επιθυμίας σε έγκλιση υποτακτική που δηλώνουν επιθυμία και προτροπή, ακριβολογία, ειδικούς όρους, ευθύ ρητορικό ερώτημα, διαρθρωτικές λέξεις-φράσεις που δηλώνουν: αίτιο, αποτέλεσμα, συμπέρασμα κ.τλ.
- Ο πομπός ενδείκνυται να εκφραστεί σε α' πληθυντικό, εκπροσωπώντας έτσι το σύνολο των συμμαθητών/συμμαθητριών, ώστε να ενισχύσει το κύρος των προτάσεων-αιτήματός του και την αποδεικτική αξία του περιεχόμενου της επιστολής του. Το β' πληθυντικό ρηματικό πρόσωπο μπορεί να χρησιμοποιηθεί επιλεκτικά, προκειμένου ο πομπός να απευθυνθεί άμεσα στους αποδέκτες εκπαιδευτικούς, ιδίως στο Β' Σκέλος.

σελ. 101: Κρατώ σημειώσεις από τα κείμενα αναφοράς που θα με βοηθήσουν να αποδείξω τις θέσεις μου και να εμπλουτίσω το περιεχόμενο του κειμένου που θα γράψω.

Κείμενο 1:

- ✓ ο σημερινός πολιτισμός διέρχεται μια κρίση αξιών κι η κρίση αυτή είναι αυτονόητο ότι περνά και στο σχολείο (Α' Σκέλος)
- ✓ Το σημερινό σχολείο δυστυχώς συμβάλλει στην εκμάθηση, όχι όμως στη μάθηση. Ελάχιστα καλλιεργείται η κριτική σκέψη, η ευαισθησία και η φαντασία του μαθητή. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα να μετατρέπεται ο μαθητής σε άβουλο ον. Δημιουργούνται, έτσι, άτομα με γνώση, χωρίς όμως γνώμη, άτομα που δεν προβληματίζονται, δεν έχουν πνευματικές ανησυχίες και ενδιαφέροντα και γι' αυτόν τον λόγο δεν σκέπτονται, δεν κρίνουν, ούτε και θέλουν να κρίνονται. (Α' Σκέλος)
- ✓ Το σημερινό σχολείο δεν αρέσει στους μαθητές. Οι γονείς δεν το εμπιστεύονται και οι καθηγητές δεν εμπνέονται απ' αυτό. (Α' Σκέλος)
- ✓ Αποτελεί ένα απαρχαιωμένο σχολείο, το οποίο βρίσκεται έξω από τη σύγχρονη πραγματικότητα. (Α' Σκέλος)
- ✓ Το σχολείο πρέπει να αναπτύσσει την κριτική σκέψη και τον κοινωνικό προβληματισμό, τη συμμετοχή και την αλληλεγγύη των μαθητών, να σέβεται τη διαφορετικότητα (Β' Σκέλος)
- ✓ να συνδέει τον άνθρωπο με την κοινωνία, με γενικό σκοπό τη δημιουργία ενός ολοκληρωμένου πολίτη, ο οποίος θα μπορεί να συμμετέχει στο «κοινωνικό γίγνεσθαι». (Β' Σκέλος)
- ✓ Σ' αυτό το σχολείο η γνώση θα κατακτιέται μέσα από τον προβληματισμό και την κατανόηση, την ενεργό συμμετοχή των μαθητών με τη μέθοδο της έρευνας, τη διαρκή επικοινωνία μαθητών - καθηγητών, τη συμμετοχή του σχολείου στην κοινωνία-κοινότητα και τη συμμετοχή της κοινωνίας στο σχολείο. (Β' Σκέλος)

Κείμενο 2:

- ✓ Χαιρόμαστε σήμερα τα αγαθά της παιδείας; (Α' Σκέλος)
- ✓ Λειτουργούν θεσμοί που να φέρνουν τον μαθητή σε δημιουργική σχέση με τον καθηγητή;

(Β' Σκέλος)

✓ Στη χώρα μας έχουμε ανάγκη από εμπρόθετη, καλά οργανωμένη και πραγματικά δημοκρατική εκπαίδευση. (Β' Σκέλος)

✓ Να απελευθερώσει τις δημιουργικές δυνάμεις του ανθρώπου, μ' άλλα λόγια να βοηθήσει τον άνθρωπο να εκφραστεί απρόσκοπτα. Τίποτα δεν πρέπει να γίνεται δεκτό χωρίς συζήτηση. Ο τρόπος με τον οποίο θα δεχτεί κάποιος τη γνώση, η ικανότητά του να κρίνει, να σχολιάσει, να διαφωνήσει με τον δάσκαλο, να βρει τα αδύνατα σημεία, να εμβαθύνει στις σχέσεις, να ανακαλύψει τις βασικές έννοιες, όλ' αυτά είναι που καθορίζουν το αν και πώς θα μάθει να δέχεται τη γνώση. (Β' Σκέλος)

✓ Όταν η κριτική είναι ανύπαρκτη ή απαγορευμένη κι ο μαθητής βρίσκεται αντιμέτωπος μ' ένα δογματικό βιβλίο απ' τη μια κι έναν δογματικό δάσκαλο απ' την άλλη, είναι αδύνατον να προκύψουν καινούργιες γνώσεις. (Α' Σκέλος)

✓ Τι κι αν φορτωνόμαστε με λέξεις και ημερομηνίες; Τι κι αν συσσωρεύονται στον νου φραστικές διατυπώσεις; Πουθενά δεν οδηγούμαστε έτσι. (Α' Σκέλος)

✓ Άλλωστε, δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι και οι διδάσκοντες και οι διδασκόμενοι μπαίνουν στην τάξη για να βρουν τη γνώση. Κάθε ώρα μαθήματος είναι ώρα κοινής αναζήτησης. (Β' Σκέλος)

✓ Υπάρχουν ιδέες καινούργιες και ιδέες παλιές. Θα ξεκαθαριστούν και θα αλληλοσυμπληρωθούν. Ο δάσκαλος εδώ έχει διπλή ευθύνη. Ακόμα κι αν οι δικές του γνώσεις δεν παρουσιάζουν κανένα κενό, εκείνος θ' αφήσει ανοίγματα επίτηδες, για να τα συμπληρώσει ο μαθητής. Και δεν θα χάσει. Στην πραγματικότητα θα βγει ανανεωμένος, γιατί από κάθε συνεργασία προκύπτουν νέες απόψεις και φωτίζεται το πρόβλημα από όλες τις οπτικές γωνίες. (Β' Σκέλος)

 Στο υπόδειγμα που ακολουθεί **έχει χρησιμοποιηθεί πορτοκαλί γραφή σε σημεία που εμπνεύστηκε ο πομπός από τα κείμενα αναφοράς που μελέτησε. Επίσης, τα επιχειρήματα που «έχτισε» ο/η συγγραφέας έχουν εμπλουτιστεί με τη βοήθεια του υλικού που μελέτησε στις σελίδες της ενότητας του βιβλίου (σελ. 85-88 & 89 & 92)**

Τόπος, Ημερομηνία

Αξιότιμε κύριε Διευθυντή,
Σεβαστοί καθηγητές και σεβαστές καθηγήτριες,

ή

Προς το Συμβούλιο των Καθηγητών

Όπως ήδη γνωρίζετε το σχολείο μας συμμετείχε στην τελευταία πανελλαδική κινητοποίηση με αίτημα την ανανέωση της σύγχρονης εκπαίδευσης. Εκπροσωπώντας το σύνολο της μαθητικής κοινότητας, ως πρόεδρος του Δεκαπενταμελούς Συμβουλίου του σχολείου μας, σας απευθύνω την παρούσα επιστολή, με σκοπό να εκθέσω τα κρίσιμα ζητήματα που μας προβληματίζουν και τα οποία μπορούν εύκολα να αντιμετωπιστούν, αν οι εκπαιδευτικοί συνδράμετε με το διδακτικό και παιδαγωγικό σας έργο.

Αναντίρρητα, το σχολείο είναι ένα σύστημα που αντανακλά το πολιτιστικό επίπεδο κάθε λαού. Σήμερα, όμως, οι μαθητές και οι μαθήτριες χαϊρόμαστε τα αγαθά της παιδείας ή υπομένουμε ένα αναχρονιστικό σχολείο; Δυστυχώς, το εκπαιδευτικό σύστημα χωλαίνει σε πολλά σημεία. Πρωτίστως, ο σχεδιασμός του είναι αναποτελεσματικός, εφόσον δε συμβάλλει στη μάθηση. Αυτό συμβαίνει, γιατί περιορίζεται στην αποστήθιση της γνώσης και στον εκπαιδευτικό μονόλογο, με αποτέλεσμα οι μαθητές/μαθήτριες να πλήττουν, παρακολουθώντας απλώς το μάθημα, δίχως να συμμετέχουν, να τολμούν να εκφράσουν απορίες ή ακόμη και να αμφισβητήσουν κριτικά όσα διαβάζουν στα σχολικά βιβλία. Επιπλέον, ο εξετασιοκεντρικός προσανατολισμός του ελληνικού σχολείου επιβάλλει τον ανταγωνισμό, τη βαθμοθηρία, τη μονομέρεια, εξοβελίζοντας κάθε ίχνος φαντασίας και δημιουργικότητας. Ειδικότερα, ένας τεράστιος όγκος ύλης παραδίδεται βιαστικά και πρόχειρα, δίχως να υπάρχει χρόνος και διάθεση για μαθητοκεντρική διδασκαλία, που θα εξομάλυνε τις τεταμένες, γεμάτες καχυποψία, σχέσεις μαθητών-εκπαιδευτικών.

Σεβαστοί εκπαιδευτικοί,

Εκτιμούμε πως σήμερα εκλείπει η δημιουργική σχέση μαθητών-καθηγητών κι αυτό είναι ανάγκη να αλλάξει. Βασικοί αρωγοί στην προσπάθεια αυτή περιμένουμε ότι θα σταθείτε εσείς, οι εκπαιδευτικοί μας, που γνωρίζετε τις παθογένειες του ελληνικού σχολείου και επαληθεύετε καθημερινά μέσα στις σχολικές τάξεις πόσο αυτές μας δυσκολεύουν. Ένα πρώτο βήμα προς μία ποιοτικότερη διδασκαλία θα είναι να επιδιώξετε τον διάλογο μέσα στην τάξη, ώστε να βοηθήσετε τους μαθητές και τις μαθήτριες να εκφραστούν απρόσκοπτα. Με τις κατάλληλες εκπαιδευτικές μεθόδους, που θα ενισχύσουν την αλληλεπίδραση, όλοι μαζί, συνοδοιπόροι στο ταξίδι της γνώσης, θα εμβαθύνουμε στις λογικές σχέσεις φαινομένων και εννοιών, προκειμένου να μάθουμε να μαθαίνουμε. Μέσα από αυτήν τη συνεργασία θα προκύψουν νέες απόψεις και κάθε ζήτημα θα φωτιστεί από όλες τις οπτικές γωνίες. Ασφαλώς, αναγκαία προϋπόθεση για να ευδοκιμήσει αυτό το κλίμα, είναι η ορθή παιδαγωγική προσέγγιση των νέων. Αυτό σημαίνει ότι οι καθηγητές/καθηγήτριες πρέπει να σκέφτονται και να λειτουργούν πάντα δημοκρατικά, να δείχνουν σεβασμό και αποδοχή σε κάθε μαθητή/μαθήτρια, να έχουν υπομονή και να φροντίζουν να διδάσκουν με το ηθικό παράδειγμά τους την αλληλεγγύη, τη δικαιοσύνη, την αγάπη, αξίες που θα μας βοηθήσουν να διαμορφώσουμε ένα ηθικό χαρακτήρα.

Κλείνοντας, ο σημερινός πολιτισμός διέρχεται κρίση κι η κρίση αυτή είναι αυτονόητο ότι περνά και στο σχολείο. Οι εκπαιδευτικοί, όμως, έχετε τη δύναμη, την πείρα και τη γνώση να βελτιώσετε τις συνθήκες, ώστε το ελληνικό σχολείο να απελευθερώσει τις δημιουργικές δυνάμεις του νέου ανθρώπου και να ωφελήσει ουσιαστικά την κοινωνία.

Με σεβασμό,
Ο/Η πρόεδρος του Δεκαπενταμελούς Συμβουλίου του σχολείου
(431 λέξεις)

2ο ΚΡΙΤΗΡΙΟ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ

Α.3. Η Παιδεία – Δια βίου Παιδεία του ανθρώπου

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΘΕΜΑΤΩΝ: σελ. 102-108

ΘΕΜΑ Α: σελ. 106

Επιλεγμένα αποσπάσματα σχετικά με το θέμα όπου εστιάζει η περίληψη:

- Η συνεχής μάθηση σε όλες τις ηλικίες και σε όλες τις συνθήκες αποτελεί μια συνεχή εμπειρία εκπαίδευσης: ανανέωση, εμπλουτισμός, ανάπτυξη, απόκτηση και εξειδίκευση γνώσεων και δεξιοτήτων.
- **Προσαρμοστικότητα στην αγορά εργασίας και στη ζωή.** Ζούμε σε μια οικονομία συνεχούς εκπαίδευσης. Δεν μπορούμε να εξαρτιόμαστε από την πανεπιστημιακή ή σχολική εκπαίδευση των 5-10-15 χρόνων πριν.
- **Υγιέστερος εγκέφαλος.** Οι επιστήμονες τονίζουν συνεχώς ότι ένα υψηλό επίπεδο εκπαίδευσης και μόρφωσης συνδέεται με καλύτερες γνωστικές και πνευματικές λειτουργίες σε μεγαλύτερες ηλικίες, δηλαδή με βελτιωμένη μνήμη, προσοχή, αντίληψη, ικανότητα επίλυσης προβλημάτων, λήψης αποφάσεων, αλλά και παραγωγής και κατανόησης της γλώσσας.
- **Αυτογνωσία, αυτοεκπλήρωση/αυτοπραγμάτωση.** Όλοι έχουμε μια πραγματική ή φανταστική λίστα με πράγματα που θα θέλαμε να γνωρίζουμε ή κάτι άλλο που ευχόμαστε να είχαμε σπουδάσει. Αυτή η λίστα αποτελεί μέρος του ταξιδιού μας προς την αυτοπραγμάτωση-αυτοβελτίωση. Ανοίγει τους ορίζοντές μας

☞ Χρειάζεται προσεκτική μελέτη όλου του κειμένου κι όχι απλώς των λόγων που απαριθμούνται.

☞ Η περίληψη πρέπει να οργανωθεί με βάση τη σειρά που τίθενται τα ζητούμενα στη διατύπωσή της: πρώτα σε επαγγελματικό επίπεδο και στη συνέχεια σε πνευματικό (μέθοδος διαίρεσης και αιτίου-αποτελεσμάτων).

☞ Πρέπει να προσεχθεί ότι εκφράζεται σε α' πληθυντικό πρόσωπο, αλλά η περίληψη πρέπει να αποδοθεί σε απρόσωπο ύφος με τη χρήση γ' ρηματικού προσώπου, αποδίδοντας τις γενικές διαπιστώσεις του κειμένου για το θέμα.

☞ Η τελευταία αναφορά, μπορεί να λειτουργήσει και ως κατακλείδα της περίληψης.

 Το κείμενο αναδεικνύει τα οφέλη της δια βίου παιδείας για τον άνθρωπο. Αρχικά, σε επαγγελματικό επίπεδο, συνιστά μία αδιάκοπη εκπαιδευτική εμπειρία, εφόσον το άτομο εμπλουτίζει τις γνώσεις του, εξασκεί και βελτιώνει τις δεξιότητές του, ώστε προσαρμόζεται ευκολότερα στην αγορά εργασίας. Παράλληλα, σε πνευματικό επίπεδο, ενισχύονται οι νοητικές λειτουργίες του. Συνεπώς, η δια βίου παιδεία συντείνει στην αυτεπίγνωση και αυτοβελτίωση.

(59 λέξεις)

ΘΕΜΑ Β

☑ Ερώτημα 1^ο : σελ. 106

- α. ΣΩΣΤΟ
- β. ΛΑΘΟΣ
- γ. ΣΩΣΤΟ
- δ. ΛΑΘΟΣ
- ε. ΣΩΣΤΟ

Ερώτημα 2^ο : σελ. 107

☞ Η ερώτηση αφορά στο Κείμενο 1 κι όχι στο Κείμενο 2.

🔗 Το β' πληθυντικό ρηματικό πρόσωπο απαντά στο Κείμενο 1:

- ✓ «Απλά **σκεφτείτε το**» : σε **έγκλιση προστακτική** το ρήμα **ελκύει** εξαρχής το **ενδιαφέρον** του αναγνωστικού κοινού, με το οποίο μοιάζει να συνδιαλέγεται και να **συμβουλεύει-παρακινεί σε οικείο ύφος** να συνειδητοποιήσει πόσο οι γνώσεις που αποκτά σε όλη τη ζωή του γεννώνται μέσα από τις κοινωνικές του σχέσεις.
- ✓ «Ένα μεγάλο ποσοστό όσων **γνωρίζετε** προέρχονται από την επαφή σας με τον υπόλοιπο κόσμο. Από τη στιγμή που **γεννηθήκατε, απορροφούσατε** γνώσεις...**πειραματιζόσαστε** με νέες ιδέες παρέα...**αναλύατε** αντιδράσεις, **παρατηρούσατε**». : σε **έγκλιση οριστική** τα σημειωμένα ρήματα **ενισχύουν την πειστικότητα του κειμένου, καθώς δηλώνουν τις διαπιστώσεις του συγγραφέα σε τόνο βεβαιωτικό**. Έτσι, οι αναγνώστες/αναγνώστριες επιβεβαιώνουν όσα ο/η συγγραφέας του κειμένου διαπιστώνει αναφορικά με την αξία των εμπειριών που μας παιδεύουν δια βίου.

Ερώτημα 3^ο : σελ. 107

α.

🔗 Αποδεικτικά μέσα με τις οποίες ο συγγραφέας του Κειμένου 1 επικαλείται τη λογική του δέκτη στην εισαγωγή του κειμένου του είναι **Λογικά επιχειρήματα τα οποία ενισχύει με τεκμήρια**. Ειδικότερα:

- ✓ Ο συγγραφέας αναπτύσσει το **πρώτο επιχειρήμα** του ξεκινώντας από τον αρχικό ισχυρισμό ότι «θα μπορούσαμε να πούμε με βεβαιότητα είναι ότι η επιτυχία περιλαμβάνει την ουσιαστική ευτυχία». Στη συνέχεια, αναπτύσσει το επιχειρήμα ότι «Και τα δύο αυτά απαιτούν προσπάθεια, επιμονή, υπομονή, κίνητρα για συνεχή αυτοεξέλιξη», το οποίο ενισχύει με το **τεκμήριο της αυθεντίας του Μαχάτμα Γκάντι** «Ζήσε, σαν να ήταν να πεθάνεις αύριο. Μάθε, σαν να πρόκειται να ζήσεις για πάντα».
- ✓ Στη συνέχεια της εισαγωγής ο συγγραφέας αναπτύσσει ένα **δεύτερο επιχειρήμα με το οποίο αποδεικνύει ότι ο άνθρωπος μαθαίνει δια βίου**. Αρχικά, ξεκινά από τον αρχικό ισχυρισμό ότι «Η συνεχής μάθηση σε όλες τις ηλικίες και σε όλες τις συνθήκες αποτελεί μια συνεχή εμπειρία εκπαίδευσης». Στη συνέχεια, αποδεικνύει αυτή την αρχική του θέση με

τεκμήρια-παραδείγματα: «ανανέωση, εμπλουτισμός, ανάπτυξη, απόκτηση και εξειδίκευση γνώσεων και δεξιοτήτων. Περιλαμβάνει σεμινάρια, ανώτατη εκπαίδευση...εκπαιδευτικά ταξίδια και πολλά άλλα» και ακολουθεί η ανάπτυξη του επιχειρήματός του ότι «Οι άνθρωποι...Αναπτυσσόμαστε σωματικά, πνευματικά, συναισθηματικά, ψυχικά, προσπαθώντας να είμαστε ικανοποιημένοι από τη ζωή μας με διάφορους τρόπους και σε διάφορους τομείς». Καταλήγει, τέλος, στο συμπέρασμα ότι «Και όλοι όσοι αγαπούν να μαθαίνουν δεν χρειάζονται κανέναν επιπλέον λόγο για να πειστούν να ακολουθήσουν μια τέτοια στάση ζωής».

β.

☞ **Η ερώτηση αφορά στο Κείμενο 1 κι όχι στο Κείμενο 2.**

🔗 Η μεταφορική αναλογία ουσιαστικά συνιστά μία παρομοίωση. Το **α' μέρος της (δεικτικό) είναι «οι άνθρωποι»** και το **β' μέρος (αναφορικό) είναι τα «φυτά»**. Όσον αφορά στην αποτελεσματικότητά της, **έχει την αποδεικτική αξία ενός λογικού επιχειρήματος**, εφόσον ο συγγραφέας εντοπίζει ως βασική ομοιότητα ανάμεσα στα δύο, συγκρινόμενα με ποιητικό τρόπο, μέρη ότι **και τα δύο «αναπτύσσονται»**. Επομένως, πρόκειται για μία **τέλεια αναλογία**, δηλαδή για ένα **ορθό επιχείρημα που εκλαϊκεύει και εξηγεί** τη σκέψη του συγγραφέα αναφορικά με τη σημασία της διαβίου μάθησης και καθιστά τη θέση του **κατανοητή στο ευρύ κοινό**.

ΘΕΜΑ Γ : σελ. 108

🔗 Κατά τη γνώμη μου **το βασικό μήνυμα του ποιήματος είναι ότι ο άνθρωπος αξίζει να επενδύσει στη μάθηση**. Αρχικά, το ποιητικό υποκείμενο από τον **τίτλο** ακόμη, «Εγκώμιο στη μάθηση», δηλώνει την πρόθεσή του να επιβραβεύσει την προσπάθεια όσων επενδύουν στη μόρφωσή τους. Έτσι εξηγείται ότι στη συνέχεια του ποιήματός **επαναλαμβάνει συνεχώς την προτρεπτική υποτακτική του ρήματος σε β' ενικό πρόσωπο «Να μαθαίνεις» σε μη συνοπτικό ποιόν ενέργειας**, με το οποίο παρακινεί τον μέσο πολίτη, ιδίως εκείνους που ανήκουν σε υποτιμημένες κοινωνικές ομάδες («τρελέ του ασύλου, «φυλακισμένε», «νοικοκυρά», «εξηντάχρονε»), να μαθαίνει συνεχώς, προκειμένου να έχει τον έλεγχο της ζωής του («Πρέπει να αναλάβεις την αρχηγία») και να μην υπομένει την απαξίωση. Το ποίημα αποτελεί, με άλλα λόγια, μία προτροπή, ώστε καθένας μας να διατηρήσει μία στάση ζωής τέτοια που να τον βοηθήσει να αυτοπροστατευτεί από κάθε μορφή εκμετάλλευσης. Γι' αυτό στους τελευταίους στίχους **αξιοποιεί την καθημερινή οπτικο-κινητική εικόνα** του πολίτη που ελέγχει προσεχτικά τα νούμερα στον λογαριασμό του, ώστε να επιβεβαιώσει ότι δεν πέφτει θύμα εξαπάτησης: «Έλεγε τον λογαριασμό που θα πληρώσεις// Δείξε με τα δάχτυλά σου όλα τα νούμερα».

Προσωπικά, θεωρώ το μήνυμα του ποιήματος του Μπ. Μπρεχτ επίκαιρο, εφόσον και σήμερα υπάρχουν κοινωνικές ομάδες που καταπιέζονται, δηλαδή στερούνται βασικά δικαιώματα, τα οποία, αν μορφωθούν, θα διαφυλάξουν, γιατί θα συνειδητοποιήσουν το μέγεθος της εκμετάλλευσης που υφίστανται και θα ενεργοποιηθούν για να προασπίζουν τις ελευθερίες τους.

(195 λέξεις)

→ Εντόπισε τους παραπάνω κειμενικούς δείκτες στο βιβλίο: Σ. Π. Αλπίτση, Περνώντας από τη θεωρία στην πράξη – Νεοελληνική Γλώσσα & Λογοτεχνία Γ' Γενικού Λυκείου, εκδόσεις αξία

→ τίτλος: σελ. 416-418 & 468

→ σχήμα επανάληψης: σελ. 19

→ ρήμα σε προτροπική υποτακτική β' ενικό ρηματικό πρόσωπο σε μη συνοπτικό/εξακολουθητικό ποιόν ενέργειας: σελ. 234 & 237 & 236

→ εικόνα: σελ. 255

ΘΕΜΑ Δ : σελ. 108

Κείμενο επιχειρηματολογίας:

- Λογική απόδειξη του θέματος με ορθά επιχειρήματα (έγκυρα και αληθή) και τεκμήρια όπως παραδείγματα από τη σχολική ζωή.
- Αυστηρή οργάνωση.
- Κυριολεκτική γλώσσα και άλλες γλωσσικές επιλογές της επιχειρηματολογίας που θα χρησιμοποιήσουμε εδώ: ακριβολογία, διαρθρωτικές λέξεις-φράσεις που δηλώνουν: αίτιο, αποτέλεσμα, συμπέρασμα, αποφαντικές προτάσεις με ρήματα σε έγκλιση οριστική.
- Ο πομπός ενδείκνυται να εκφραστεί σε α' ενικό ρηματικό πρόσωπο στο Β' Σκέλος, απαντώντας σε προσωπικό τόνο στο ερώτημα που τον αφορά άμεσα.

σελ. 109: Κρατώ σημειώσεις από τα κείμενα αναφοράς που θα με βοηθήσουν να αποδείξω τις θέσεις μου και να εμπλουτίσω το περιεχόμενο του κειμένου που θα γράψω.

Κείμενο 1:

- ✓ συνεχή αυτοεξέλιξη. «Ζήσε, σαν να ήταν να πεθάνεις αύριο. Μάθε, σαν να πρόκειται να ζήσεις για πάντα», είχε πει ο Μαχάτμα Γκάντι. (Α' Σκέλος)
- ✓ ανανέωση, εμπλουτισμός, ανάπτυξη, απόκτηση και εξειδίκευση γνώσεων και δεξιοτήτων. (Α' Σκέλος)
- ✓ Περιλαμβάνει σεμινάρια, ανώτατη εκπαίδευση, εκπαίδευση ενηλίκων, εθελοντισμό, πρακτική άσκηση, επαγγελματική κατάρτιση, εκπαιδευτικά ταξίδια και πολλά άλλα. (Β' Σκέλος)
- ✓ Αναπτυσσόμαστε σωματικά, πνευματικά, συναισθηματικά, ψυχικά, προσπαθώντας να είμαστε ικανοποιημένοι από τη ζωή μας με διάφορους τρόπους και σε διάφορους τομείς. (Α' Σκέλος)
- ✓ Προσαρμοστικότητα στην αγορά εργασίας και στη ζωή. (Α' Σκέλος)
- ✓ οι επιστήμονες τονίζουν συνεχώς ότι ένα υψηλό επίπεδο εκπαίδευσης και μόρφωσης συνδέεται με καλύτερες γνωστικές και πνευματικές λειτουργίες σε μεγαλύτερες ηλικίες, δηλαδή με βελτιωμένη μνήμη, προσοχή, αντίληψη, ικανότητα επίλυσης προβλημάτων, λήψης αποφάσεων, αλλά και παραγωγής και κατανόησης της γλώσσας (Α' Σκέλος)

✓ η μόρφωση είναι γοητευτική, έλκει τους ανθρώπους γύρω μας, κάνοντάς μας ενδιαφέροντες στους άλλους και ενισχύοντας τη δεξιότητα κοινωνικοποίησής μας. (Α' Σκέλος)

✓ αυτοπραγμάτωση-αυτοβελτίωση. Ανοίγει τους ορίζοντές μας, μας δείχνει τα προσωπικά μας όρια και πώς να τα ξεπεράσουμε. Η αίσθηση ικανοποίησης που λαμβάνουμε όταν μαθαίνουμε τονώνει, επομένως, την αυτοπεποίθησή μας. (Α' Σκέλος)

Κείμενο 2:

✓ πνευματική ολοκλήρωση και οικονομική αυτάρκεια (Α' Σκέλος)

✓ α. Καλλιέργεια κοινωνικής συνείδησης, που να αντανakλά την κοινωνική πραγματικότητα.

(Α' Σκέλος)

✓ β. Καλλιέργεια ελεύθερης σκέψης και σεβασμού για τις αντιλήψεις των άλλων. (Α' Σκέλος)

✓ γ. Καλλιέργεια «κοινωνικού ανθρωπισμού» (Α' Σκέλος)

✓ δ. Καλλιέργεια δημιουργικών δεξιοτήτων (Α' Σκέλος)

✓ ε. Προσδοκία εργασίας και σταδιοδρομίας ως προϋπόθεση συμμετοχής στη νομή των αγαθών της ζωής, αλλά και ως πλήρωση ζωής (Α' Σκέλος)

✓ Πλήθος άλλων πηγών, με έντυπη και ηλεκτρονική μορφή, μας κατακλύζουν με πληροφορίες και γνώσεις σε όλα τα πεδία και σε όλα τα επίπεδα. (Β' Σκέλος)

✓ Να κατέχουν και να παρακολουθούν τις τρέχουσες εξελίξεις στην οικονομία και τεχνολογία (Β' Σκέλος)

✓ Να έχουν συνεχή ενημέρωση (Β' Σκέλος)

🔗 Στο υπόδειγμα που ακολουθεί έχει χρησιμοποιηθεί πορτοκαλί γραφή σε σημεία που εμπνεύστηκε ο πομπός από τα κείμενα αναφοράς που μελέτησε. Επίσης, τα επιχειρήματα που «έχτισε» ο/η συγγραφέας έχουν εμπλουτιστεί με τη βοήθεια του υλικού που μελέτησε στις σελίδες της ενότητας του βιβλίου (σελ. 83, 93)

Αναμφισβήτητα, είναι σημαντικό ο άνθρωπος να μαθαίνει καθ' όλη τη διάρκεια της ζωής του, εφόσον αναπτύσσεται με διάφορους τρόπους και σε διάφορους τομείς, προσπαθώντας έτσι να αντλήσει ικανοποίηση. Αυτή η προσπάθεια, μάλιστα, για εκείνους που δεν εφησυχάζουν διαρκεί δια βίου και νοηματοδοτεί την ύπαρξή τους.

Κατ' αρχάς, ο άνθρωπος χάρη στη φιλομάθειά του εκπολιτίζεται σε όλους τους τομείς της ζωής. Πρωτίστως, όποιος συνεχώς εμπλουτίζει τις γνώσεις τους, διευρύνει τους πνευματικούς του ορίζοντες. Εν προκειμένω, οι επιστήμονες τονίζουν ότι έτσι ενισχύονται οι νοητικές λειτουργίες, όπως η μνήμη, η προσοχή, η αντίληψη, με αποτέλεσμα το άτομο να είναι σε θέση να επιλύει αποτελεσματικότερα τα προβλήματα που ανακύπτουν, λαμβάνοντας συνετές αποφάσεις. Παράλληλα, αυτές οι πνευματικές δεξιότητες βοηθούν τον σημερινό επαγγελματία να προσαρμοστεί στη σύγχρονη αγορά εργασίας, όπου τα δεδομένα συνεχώς μεταβάλλονται, με αποτέλεσμα και οι απαιτήσεις να αυξάνουν. Τέλος, η μόρφωση είναι γοητευτική. Ο πολυμαθής άνθρωπος έλκει τους άλλους, γιατί είναι μία ενδιαφέρουσα προσωπικότητα, με ποικίλα ενδιαφέροντα και δεξιότητες κοινωνικοποίησης, εφόσον χειρίζεται σωστά τον λόγο, δίνει σοφές συμβουλές κι έχει πάντα κάτι ενδιαφέρον να

μοιραστεί με εκείνους που συνδιαλέγεται. Επομένως, η δια μάθηση ωφελεί τον άνθρωπο σε ποικίλα πεδία της ζωής, εφόσον τον **οδηγεί στην αυτοπραγμάτωση-αυτοβελτίωση.**

Σήμερα, στην εποχή της ραγδαίας επιστημονικής και τεχνολογικής ανάπτυξης, καθώς και της ταχύτατης πληροφόρησης, είναι πολλοί οι τρόποι με τους οποίους μπορεί να συνεχίσει κάποιος/κάποια να μορφώνεται ακόμη και μετά την αποφοίτησή του από το σχολείο. Αρχικά, όταν τα σχολικά βιβλία κλείσουν, υπάρχουν εκατοντάδες χιλιάδες άλλα για να διαβάσει εκείνος/εκείνη που ενδιαφέρεται να μάθει. Έπειτα, μπορεί να αποκτήσει νέες επαγγελματικές δεξιότητες, παρακολουθώντας τα **κατάλληλα σεμινάρια ή μέσω πρακτικής άσκησης και εκπαιδευτικών ταξιδιών.** Χρειάζεται, ακόμη, να κατέχει και να παρακολουθεί τις τρέχουσες εξελίξεις στην οικονομία και την τεχνολογία με συνεχή ενημέρωση που μπορεί να εξασφαλίσει ανατρέχοντας σε πλήθος πηγών που μας κατακλύζουν με πληροφορίες, σε έντυπη ή ηλεκτρονική μορφή. Τέλος, η **συμμετοχή σε εθελοντικές δράσεις** κι η επαφή με τις τέχνες παιδεύουν τον άνθρωπο, γιατί του προσφέρουν τα κατάλληλα ερεθίσματα, ώστε να ψυχαγωγηθεί και ταυτόχρονα να εμπλουτίσει τις γνώσεις και τις εμπειρίες του.

Συγκεφαλαιώνοντας, το ταξίδι της ζωής αποκτά νόημα μόνον όταν ο άνθρωπος ταξιδεύει με «γεμάτες αποσκευές»: γνώμες, γνώσεις, συγκινήσεις, αναμνήσεις δεν τελειώνουν –δεν πρέπει να τελειώνουν- ποτέ. Υπάρχουν ποικίλοι τρόποι για να επιδιώξουμε την αυτοεξέλιξή μας, αρκεί να έχουμε διάθεση, υπομονή κι επιμονή. **«Ζήσε, σαν να ήταν να πεθάνεις αύριο. Μάθε, σαν να πρόκειται να ζήσεις για πάντα»,** είχε πει ο Μαχάτμα Γκάντι, ο οποίος έζησε αναμφισβήτητα μια πλούσια πνευματικά ζωή που αξίζει να μας εμπνεύσει.

(408 λέξεις)